

5. Мартинюк А.П. Дискурсивний інструментарій аналізу англomовної реклами [Електронний ресурс] / А.П. Мартинюк // Лінгвістика ХХІ століття : нові дослідження і перспективи. – 2009. – № 3. – С. 159–167. – Режим доступу : http://www.nbuu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Lingv/2009_3/Martyniuk.

6. Чернявська В.Е. Дискурс как фантомный объект: от текста к дискурсу и обратно? [Електронний ресурс] / В.Е. Чернявська // Когніція, комунікація, дискурс. – 2011 – № 3 – С. 86–95. – Режим доступа : <http://communication-iscourse.com/issues/issue3/V.E.CHernyavskaya>.

7. Dijkvan T.A. Discourse, knowledge, powerandpolitics. Towards Critical Epistemic Discourse Analysis [Electronic resource] / Teun A. van Dijk. – Cited 2011. – 13 June. – Mode of access : <http://www.discourses.org/UnpublishedArticles/Discourse>.

*Статтю рекомендовано до друку
кандидатом філологічних наук, доцентом
кафедри іноземної філології і методики навчання
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»
Летючою Л.П.*

Стаття надійшла до редакції 22 січня 2015 року

УДК 81'1:81'22:81'374+008

Олександр Колесник
(м. Київ, Україна)

КОНЦЕПТ-МІФОЛОГЕМА ЕЛЬФ У ДЗЕРКАЛІ МОВИ

У статті розглянуто вербальні репрезентації концепту-міфологеми ЕЛЬФ у єндоевропейських мовах. Етимологічні основи імен концепту аналізуються в контексті універсологічних і лінгвокультурологічних студій. Виділені базові ознаки міфічної

істоти, вербалізовані в лінгвокультурах різних етносів. Запропонована формально-логічна модель змісту концепту. Знакові репрезентації ЕЛЬФА є вузловими елементами смислових аттракторів як інтерпретаційних моделей у контексті семіосфери. Відповідний денотат як «нечітка сутність» є суб'єктом альтернативних світів з динамічними параметрами, варіативними системами координат і ступенем реальності.

Ключові слова: *ельф, міфічна істота, міфологічний простір, основа, система*

В статье рассмотрены вербальные репрезентации концепта-мифологема ЭЛЬФ в индоевропейских языках. Этимологические основы имен концепта анализируются в контексте универсалии лингвокультурологии. Выделены базовые признаки мифического существа, представленные в лингвокультурах разных этносов. Предложена формально-логическая модель содержания концепта. Знаковые репрезентации ЭЛЬФА являются узловыми элементами смысловых аттракторов как интерпретационных моделей в контексты семиосферы. Соответствующий денотат как «нечеткая сущность» является субъектом альтернативных миров с динамическими параметрами, вариативными системами координат и степенью реальности.

Ключевые слова: *эльф, мифическое существо, мифологическое пространство, основа, система*

The article addresses verbal representations of the mythic concept ELF in Indo-European languages. Etymology of the concept's names is interpreted in the framework of linguo-cultural and universalia-oriented studies. Basic features of the mythic creature verbalized in various ethnic linguo-cultures are identified. The article suggests a formal-logical model of the concept's content. The ELF'S lingual representations function as basic nodes of semantic attractors that constitute interpretational matrices at the level of semiosphere. The respective object of reference identified as a «fuzzy entity» appears to be a subject of alternative worlds marked by dynamic parameters, diverse navigational coordinates and degrees of reality.

Key words: *elf, mythic being, mythic space, stem, system*

Сучасні тенденції у наукових студіях демонструють домінування принципу антропоцентризму, що набуває нової якості у сенсі усвідомлення входження людини до

різномірних міжсистемних відносин. При цьому увага приділяється синтезу ірраціонального та раціонального начал у пізнанні та формуванні картин світу [7], процесам саморегуляції та самопідтримки систем [1], що функціонують у багатовимірних просторах з динамічними (знаково опосередкованими) наборами навігаційних координат [2].

З огляду на поглиблення та інтенсифікацію міжкультурної взаємодії лінгвоспільнот, одним з аспектів якої є глобалізація соціально-економічних моделей та уніфікація культурних паттернів, ми ведемо мову про поступове наближення до «культурно-семантичної сингулярності», що є логічним завершенням циклу цивілізаційного поступу та точкою діалектичної трансформації людства як виду, носія цивілізаційної моделі та творця образів світу / світів. На сучасному етапі поступу лінгвокультур (лінгвокреативному, з огляду на динаміку трансформаций міфологічного простору (МП) як ядерного складника картин світу, контейнера аксіоматичних інтерпретант [2, с. 72–81], маємо змогу відзначити певний синтез раціонального та ірраціонального начал в категоризації світу й створенні альтернативних реальностей з опорою на базові (універсальні) оператори з МП. Одним з маркерів зближення культур є проникнення германського концепту ЕЛЬФ до картин світу різних етносів, набуття відповідним денотатом «умовно-реального» характеру внаслідок розвитку субкультур, у контексті яких відбувається переосмислення індивідом власної расової ідентичності, а також певна уніфікація типологічно паралельних відносно ЕЛЬФА концептів у різних лінгвокультурах.

Уявлення про цю міфічну істоту (МІ) доволі «розмиті», тому її пропозитивно закодовану ознаку «незвичайний, міфічний» (=X00) вважатимемо базовою. Концепт-міфологема ЕЛЬФ є макро-елементом ієрархічної таксономії складників МП, один із сегментів котрого структурується навколо бінарної пари мега-концептів ЖИВА ІСТОТА / НЕЖИВА СУТНІСТЬ. Ізоморфні мезоконцепти (як зв'язкові елементи між універсальним інформаційним полем ноосфери (мега-рівень) та національною культурою) АНТРОПОМОРФНА

ІСТОТА / ІСТОТА НЕЛЮДСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ, тобто МІ, підпорядковують етно-специфічні структури макро-рівня. Останні, втім, є достатньо узагальненими й здатними до функціонування в якості домінант відповідних концептуально-семантичних сфер, наприклад: ЕЛЬФ, ГНОМ, ДРАКОН, ТРОЛЬ, ОРК, БОЖЕСТВО та ін. Видові відносно до макро-концептів ката-концепти конкретного типу, є аломорфними й етноспецифічними у картинах світу різних соціумів. Вони становлять зміст концептуально-семантичних сфер у картині світу, входять до конкретних міфологічних сценаріїв, що розгортаються у національному МП. Ката-концепти є більш деталізованими і містять інформацію про окремі раси, народи, групи, як то: ВИЩИЙ ЕЛЬФ (*Eldar*) / ЕЛЬФ ЛІСОВИЙ (*Galadrim*) / СІРИЙ ЕЛЬФ (*Sindar*) [21, с. 16]. Мікро-концепти фрактально повторюють структуру своєї надсистеми та відзначаються контекстуально зумовленим «профілюванням» окремого сегменту свого змісту. Відповідні мікро-концепти втілюють уявлення про ДИСКРЕТНОГО ПРЕДСТАВНИКА групи: *there Eöl dwelt, who was named the Dark Elf* [21, с. 132].

З одного боку, зміст цього концепту віддзеркалює уявлення про «нечітку сутність», існування котрої емпірично не підтверджене. З іншого боку, наявність його вербально-знакових репрезентацій дозволяє припустити наявність досвіду взаємодії зі світом W_m , у якому m (оператор «міфічний») вказує на локативну або темпоральну відмінність від «первинного», «реального» світу W_r (r – оператор «реальний»). Оператор m вводить динамічну систему координат, що віддзеркалюють синтез раціонального та ірраціонального начал при побудові знакової моделі поліверсуму, в якій на правах альтернатив існують суб'єкти різної етіології з відмінними від традиційно «реальних» наборів онтологічних (а), функціональних (б), просторово-темпоральних (д) і аксіологічних (с) властивостей. Мовно-знакові репрезентації концепту ЕЛЬФ, з огляду на властивості зовнішньої форми знако-носія та змісту внутрішньої форми знаку, розглядаються як своєрідні «інформаційні константи», що певним чином співвідносяться з солітонними хвилями. Стійка структура

останніх зумовлює їхнє функціонування як кванторів, що впорядковують сегменти інформаційного континууму (що і є проявом дії оператора *m*, ірраціональність котрого як не вимірювана / непідтверджена аксіома тим не менше справляє вплив на комплекс інтерпретацій дійсності). Іншими словами, номінації ЕЛЬФА в контексті глобалізованої лінгвокультури людства лінгво-креативного періоду перетворюються на навігаційні маркери, що впорядковують варіативні «матриці» картин світів, що взаємодіють в ході здійснення флуктуацій. Звідси – наявність номінацій ЕЛЬФА або його типологічного відповідника у текстах різних жанрів різними мовами, у сценаріях кінофільмів, у текстовому компоненті комп'ютерних ігор, в ігровому рольовому дискурсі представників сучасних субкультур тощо, а також використання знаків з омонімічною зовнішньою формою, дотичних до різних сфер діяльності, пор. *Elf*, *Elvenking* – назви рок-груп; *ELF* (Executable and Linkable Format або Extensible Linking Format); *E.l.f. cosmetics* («eyes, lips, face», назва компанії); *ELF* (European Locksmith Federation); *Bad Elf* (компанія з виробництва навігаційних пристроїв), Ельфа (фармацевтична компанія), Эльфа (стоматологічна клініка) та ін.

Розглянемо етимологічні особливості імені концепту ЕЛЬФ. Прецедентне ім'я концепту, насамперед, співвідноситься з германськими мовами: а. *elf*, да. *älf*, *ilf*, *ylf* «злий дух, монстр», дпівн. *alfr*, норв. *alv*, дшвед. *älf*, ддан. *elv*, дсакс. *alf*, снід. *alf*, нід. *alf*, свн. *alf*, двн. *alb*, нім. *alp* «примарна істота, помічник чорта; дурень» < протогерм. **alba-z*, **albi-z* < іє. *alp*-«маленький (a01), слабкий (a02)» [18, с. 35] або < іє. **albh*-«білий», що пояснює наявність когнатів, об'єднаних цим значенням: лат. *albus*, хет. *alpa* «хмара», дірл. *ailbhin* «шматок, волокно», алб. *elb* «ячмінь», ісл. *álp* «лебідь» [4, с. 67]. Уявлення про ЕЛЬФА як «слабкого», гіпотетично, пов'язане з використанням представниками цього класу істот СИЛІ нефізичної природи (ментальних здібностей / транслюванням енергопотоків), параметри якої, з одного боку, недоступні сенсорному сприйняттю людини, а з іншого - обумовлювали «не функціональність» фізичного тіла МІ. Слабкість та

асоційований з нею невеликий розмір розглядаються як мотиваційна основа розвитку значень «хворобливий» (a04) (у переосмисленні, «дурний», пор. запозичене з германських мов гел. *ealbhar* «нездара» < дпівн. *alf*; *elf* [16, с. 150] і «той, що спричиняє хворобу», зрештою – «шкідливий» та «злий». При вторинній номінацій відбувається і зворотне метонімічне перенесення «міфічна істота» → [«шкідлива» / «шкідник» (b01)] → «хвороба», пор. да. назву хвороби у метричному заклитті: *wæterælfadle* [23, 1]. У самому заклитті відбувається апеляція до енергії землі, гіпотетично, як до стихії / простору існування хтонічних істот, що створює «поле тяжіння», здатне видалити МІ (хворобу) зі світу людей (простору взаємодії незвичних для ельфів енергій) *Eorþe þe onbere eallum hire* «нехай земля прибере тебе всією своєю силою» [23, с. 14]. Підвидом «хвороби» (тобто, неадекватного стану системи) може бути психічний розлад або надмірні переживання, пор. н. фолк. *es lag ihm (wie) ein Alp auf der Brust* це його дуже пригнічувало

Водночас, у різні епохи існування лінгвокультур, у силу інформаційних флуктуацій, відбуваються своєрідні «інверсії» в оцінках і навіть у наборах базових понятійних ознак концептуалізованих об'єктів. Протягом реверберативного періоду поступу лінгвокультури [2, с. 73] аксіоматика МП «переформатується» під впливом християнської ідеології, а ЕЛЬФ постає як «диявольська істота»: *þanon untydras ealle onwocon, // eotenas ond ylfe ond orcneas, // swylce gigantas, þa wið gode winnon* «увесь горезвісний [Каїновий] виплодок прокинувся, йотуни, ельфи та чудовиська, що воювали проти Бога» [10, с. 111–114]. У периферійний період [2, с. 75] окремі ділянки змісту концепту ЕЛЬФ накладаються на відповідні ділянки концептів ДЕМОН і ВІДЬМА у контексті розгортання варіантів сценарію СПРИЧИНЕННЯ ШКОДИ, що співвідноситься з уявленнями про здатність ЕЛЬФА заплутувати, обманювати (b02), приносити смуток і погіршувати ментальний стан людини, пор. свн. фолк. *als der ûz eime twalme / unsinneclichen schallet / und mit im selber kallet, / als ob in triage ein wilder alp; sus was ew ie valscheit by, / ir ampet fur Got ain chalp /*

alsus triugt iu der alp; Swen der alp triuget, rouchet er sich mit der verbena, ime enwirret als pald nicht; wa ist ir müt, / Daz sy nicht nach eren stegen... / Die macht triegen wol der alp! [17].

Зв'язок номінацій ЕЛЬФА з і.е. **al-* / **el-* «колір, білий, жовтий» є проявом дихотомії ТЕМРЯВА (ХАОС) :: СВІТЛО (ВПОРЯДКОВАНІСТЬ), що уможлиблює ідентифікацію відповідного денотату як «світо-творчого складника» або «упорядника фрагменту світу», що взаємодіє із сутностями божественної природи: *And when the building of Menegroth was achieved, and there was peace in the realm of Thingol and Melian* [21, с. 93], *and Melian put forth her power and fenced all that dominion round about with an unseen wail of shadow and bewilderment: the Girdle of Melian, that none thereafter could pass against her will or the will of King Thingol, unless one should come with a power greater than that of Melian the Maia* [21, с. 97].

Водночас, конотації, породжувані значенням «білий» > «світлий» (a03), можуть бути як амбівалентними, так і діалектично протилежними. Так, «світлі ельфи» (дпівн. *ljósálfar*) виявляються певною мірою рівно-ранговими істотами відносно скандинавського пантеону божеств (у сучасній інтерпретації – «істоти зі світла», тобто, сутності квантового надсистемного виміру) і займають власний сегмент простору - світ *Alfheimr*, на противагу *dökkálfar* «темним ельфам», які мешкають під землею та проявляють комплекс ознак, що зближує їх із цвергами; гіпотетично, асоціюються с концептами типу СИЛА (ВОГОНЬ як енергія, пор. дпівн. *álfröðull* «сяйво альвів», кенінг для Сонця) і сценаріями типу СТВОРЕННЯ. Водночас, у скандинавській традиції білий колір співвідноситься зі смертю (сновидіння з білим конем – віщування смерті). Більш за це, з урахуванням асоціацій і.е. **al-* / **el-* «білий» ~ СИЛА ~ МАГІЯ, що виникають у силу полісемантизму і.е. **al-* > герм. **al⁴-* > гот. *aljan* «старанність», дісл. *eljan* «сила, старанність», дсакс., двн. *elljan* «старанність, мужність», да. *ellen* «сила, мужність, боротьба», дфриз. *ellinge* «старанність» [4, с. 65] ЕЛЬФ постає як «користувач СИЛИ (енергії, магії)» (b03). У цьому контексті згадаємо достатньо негативне ставлення до магічних практик,

здійснюваних чоловіками. Так, під час сварки Локі з богами на бенкеті у Егіра, Один і Локі звинувачують один одного у негідній чоловіка поведінці, при чому своє звинувачення Локі ґрунтує на магічних практиках, до яких вдавався опонент: *En þik síða kóðu // Sámseyu í, // ok draptu á vétt sem vödur, // vitka líki // fórtu verþjóð yfir, // ok hugða ek þat args aðal.* (А ти, я чув, на острові Самсей бив у барабан, чаклував серед людей, як то роблять відьми, ти – муж жінкоподібний [15, с. 24]. Відповідно, номінації ЕЛЬФА як користувача магії отримують негативні конотації.

Значення полісемантичної основи і.е. **al-* «годувати, вирощувати», що дає лат. *alō* «годувати, вирощувати», гот. *alan* «рости», дісл. *ala* «породжувати», гот. *aljan* «годувати», гот. *alips* «вгодований», дірл. *alim* «годувати» кіпр. *alu*, сбрет. *halaff*, брет. *ala* «народжувати», кіпр. *al* «потомство, народ», дісл. *elskr* «натхненний коханням», *elska* «кохати» [18, с. 26; 4, с. 64], дозволяє припустити наявність у назвах ЕЛЬФІВ значення «народжені» або «діти», іншими словами – «витвір надсители», або «діти богів» (a05), та вести мову про гіпотетичну первинність ельфів як долюдської раси у сукупності варіативних реальностей, пор. дпівн. *ok eru þessar goðkunnigar, en aðrar álfa ættar, en inar þriðju dverga ættar* «хтось походить від богів, інші – від альвів, а інші – від карликів» ... *sumar eru áskunngar, // sumar eru álfkunngar, // sumar dætr Dvalins* «хтось від асів, хтось від альвів, а хтось роду Дваліна» [13, с. 15] та номінації ЕЛЬФІВ у текстах жанру фентезі: *the Dominion of Men and the fading of the Firstborn* [21, с. 20].

Пор. також і.е.**al-* >дінд. *an-ala-* «вогонь» (як «стан речовини, що постійно розширюється», метаф. «живиться» або навпаки «живить» / «годує», тобто, «дає життя»), да. *ælan* «горіти», дінд. *alātam* «жарина», лат. *altāre*, шв. *ala* «палати», гот. *aljari* «запал» [18, с. 31; 5, с. 22] ідентифікує ЕЛЬФА як носія енергії, передовсім енергії ВОГНЮ (a06) (програмб НАДСИСТЕМИ – САКРАЛЬНОЇ СФЕРИ), а саме, виконавця волі богів, реалізованої в матеріальних / квазі-матеріальних світах різної мірності. Асоціювання МІ з певним видом

(невидимої, неосяжної) енергії, ймовірно, є джерелом уявлень про ЕЛЬФА як істоту ЧАРІВНУ, НОСІЯ / КОРИСТУВАЧА МАГІЇ (b03) та низки негативних конотацій, викликаних нерозумінням і неспроможністю осягнути сутність цих енергетичних взаємодій. Припустимо також, що практична діяльність ЕЛЬФІВ, пов'язана здебільшого з енергетичними практиками, аніж фізичними зусиллями, є причиною недостатньої, з точки зору людини, СИЛИ їхніх фізичних тіл, що і породило значення «кволий, слабкий, хворобливий, маленький». Пор. типологічно змодельоване власне ім'я представника ельфійської раси уявного фентезі світу: *Curufinwë was his name, but by his mother he was called Fëanor, Spirit of Fire; and thus he is remembered in all the tales of the Noldor* [21, с. 63].

Уявлення про ВОГОНЬ як «постійне розширення» віддзеркалюється у іє. **al-* з формантом-розштрювачем *t*, що поєднує цей вид системних взаємодій, ЕЛЬФА і концепт ЧАС (останній як своєрідний абстрактний конструкт ми витлумачуємо як параметр функціонування кластеру взаємопов'язаних систем, показник їхніх ритмічних флуктуацій, супроводжуваних змінами у просторових конфігураціях): дпівн. *old* «час, вік», гот. *alds* «період, час життя», дсакс. *ald*, двн. *alt*; з огляду на просторову сутність часових трансформацій пор. да. *weorold, weruld* «світ», а також лат. *altus* «високий», ірл. *alt* «узбережжя», кімр. *allt* «підвищення, пагорб», корн. *als*, брет. *aot, aod* «високий берег» [18, с. 27] (пор. германське уявлення про «високу» локалізацію світу альвів (d01): ... *Álfheimr. Þar byggvir fólk þat, er Ljósálfar heita, en Dökkálfar búa niðri í jörðu...* «Альвхейм. Там живуть істоти, що зветься світлими альвами. Темні альви живуть у землі [13, с. 17]. Вказані значення ми асоціативно співвідносимо з тривалістю життєвого циклу ельфів (a07). Підкреслимо уявлення про відмінний перебіг часу в «дельфійському» часо-просторі, а також власне «давність» ельфів як «первонароджених», гіпотетично, расу, що передувала людству. Варто також зауважити, що остання етимологія типологічно співвідноситься з кельтською номінацією часу і природних сил, що за морфофонемічним

складом подібна до одиниць, що позначають «ельфа, сіда»: гел. *sid* «погода, спокій після шторму» (варіант *tid* вказує на ймовірну спорідненість з да. *tid*, а. *tide*) [16, с. 322].

Кельтські номінації ЕЛЬФА реалізують такі значення: гел. (шотл.) *sith*, *sithche*, а «міфічна,казкова, наприродна істота», *Sith-bhrugh* «зачарований пагорб», ірл. *sidh* «зачарований пагорб», *sigh*, *sigheog* «міфічна істота», дірл. *side* «божественна істота, чие житло зв'ється *sid*», метонімічна номінація «житло – істота», де *sid* – «пагорб, печера» (d02), що імплікує хтонічну природу істот і вказує на їхню спорідненість із цвергами (гіпотеза стосовно перетворення *ljosalfar* на ельфів та *swartalfar* на гномів). Омонімічною є номінація ірл. *sith*, *sioth* «мир», дірл. *sid* – обидві одиниці < **sēdos*, **sēdeos*, грец. εδος «храм, статуя, престол, помешкання», пор. лат. *novensides*, *noven-siles* «нові боги», що загалом уможливило інтерпретацію *sithean* як «божественний, священний пагорб, мешкання богів» [16, с. 325].

У лінійному записі (зв'язки між пропозиціями позначені як \Leftrightarrow «предикація», \wedge «ад'юнкція», \vee «диз'юнкція», \neg «заперечення», \rightarrow «імплікація») структура універсального концепту-міфологеми ЕЛЬФ виглядає наступним чином: $A = \{ \{ (\Leftrightarrow X00 \wedge a01^{d01 \vee d02} \wedge |a02^c \wedge a03^c \rightarrow a04^c | \rightarrow |b01 \vee b02|) \wedge |a03^c \rightarrow b03| \wedge a05^c \} \wedge a07 \rightarrow a06 \rightarrow a08 \neg a09 \neg a10 \neg b04 \neg b05 \}$

Протягом креативно-моделюючого періоду існування лінгвокультур профілюється комплекс позитивних і негативних ознак ЕЛЬФА. Так, у сучасних англомовних творах жанру фентезі концепт ЕЛЬФ осмислюється як «**пращур**» / «**божественний витвір**» (a05): *Now the Children of Ilúvatar are Elves and Men, the Firstborn and the Followers* [21, с. 18]; «**надзвичайний / носій видатних якостей**» (a08): *Elrond the master of the house was their chief. He was as noble and as fair in face as an elf-lord, as strong as a warrior, as wise as a wizard, as venerable as a king of dwarves, and as kind as summer* [20, с. 51]; «**Мудрий**» (a09): *For the Lord of the Galadhrim is accounted the wisest of the Elves of Middle-earth, and a giver of gifts beyond the power of kings* [22, с. 421]; «**шкідник**» (b01): *Have the elves and trolls not wrought us enough ill, harrying our*

lands and bearing our folk off as thralls? [9, с. 19]; «**підступний**» (b04) «*I know your trickery, Imric the Guileful,*» said Motsognir harshly. [9, с. 19]; «**войовничий**» / «**воїн**» (b05^a): *Last time the elves drove back the trolls and would have entered their lands had not peace been made* [9, с. 22], *Still the elf-host has not departed as I bade!* [20, с. 273]; «**мешканець певного простору**» / «**маркер простору**» / «**упорядник простору**» (d03^b): in the *elfcaves* [20, с. 182], *The elf-road through the wood* [20, с. 189], (номінатор простору) *Earendil, the Evening Star, most beloved of the Elves, shone clear above* [22, с. 430]; «**Давній**» / «**той, що живе довго**» (a07) *many a fair elf that should have lived yet long ages merrily in the wood* [20, с. 282]; «**Жадібний**» (a10): *If the elf-king had a weakness it was for treasure* [20, с. 167]. Його структура розглядається як: $B = \{ \{ (\leftrightarrow X00 \wedge a05 \rightarrow a06 \wedge a08^{c+} \wedge a09 \wedge a07 \wedge b03 \wedge b04 \wedge b05) \wedge a03 \wedge |d01 \vee d02| \vee |b01 \vee b02| \rightarrow a10 \} \rightarrow a01^c \rightarrow a02^c \rightarrow a04^c \}$ «Інверсія» змісту концепту полягає в переполіусуванні оцінного компоненту та профілюванні дещо відмінного набору ознак: базовими виявляються «мудрий», «творець», «користувач магії», «творець / упорядник», «давній», «пращур».

Принагідно відзначимо цікавий феномен: кельтський корінь назв ЕЛЬФА використовується у творах жанру фентезі (англійською та іншими іє. мовами) як засіб моделювання альтернативного світу, де він постає специфічним расово-культурним маркером та водночас стилістичним засобом, що створює ефект реальності такого світу. При цьому номінуються як власне ЕЛЬФ: *Torque, pobekując, dopadł konia, uchwycił się strzemiesienia i zasypał białowłosego elfa potokiem wumowy. Seidhe przerwał mu władczym gestem, zeskoczył z siodła* [19, с. 188]; так і представники інших рас, зокрема, ЛЮДИНА, що проявляє надзвичайні характеристики: *Not the One Power itself wielded by the greatest Aes Sedai who ever lived aided by the most powerful sa'angreal ever made* [14, с. 488]; або демонічні чи збочені властивості: *That is one reason the training of a Mord-Sith takes years-to learn to handle the pain* [11, с. 524].

В українських художніх текстах, за даними українського корпусу, нечисленні номінації (зафіксовані 2) вербалізують

традиційні уявлення про розмір і шкідливі функції ЕЛЬФА: *А вона йде, як по линві, у цьому політичному цирку, легка й мініатюрна, як ельф, але зі сталевим хребтом* (Л. Костенко) (базова ознака «маленький»); *Шлунковий ельф буде спокійним і не питиме жовчний сік* (Л. Денисенко) (асоціація ельфа і хвороби). У публіцистичних текстах представлено вторинні переосмислені значення «користувач зброї» та «мешканець лісу», що вписуються до стереотипного набору ідентифікаційних ознак представника уявного фентезі-світу: *Та якщо на полювання вийдеш ти, на заваді стане ельф і прошиє стрілою груди.* та *На нні навпроти мене сидів ельф.* (С. Чирук). Єдине слововживання з поетичних текстів акцентує ознаку «таємничий»: *Може то бук, може то ельф чи попіл, де сидів сфінкс, а може то старець нишком рве яблуко і в рові нишком їсть* (І. Малкович) [3].

Знакові репрезентації ЕЛЬФА у польській лінгвокультурі акцентують ознаки «давній» / «первинний» *Galarr był elfem. Elfem z gór. Czystej krwi Aen Sei-dhe, przedstawicielem Starszego Ludu. Galarr nie był jedynym elfem w zasięgu wzroku* [19, с. 185], «мешканець специфічної локації» *Dolina Kwiatów, czyli Dol Blathanna – Jaskier trącił łokciem wyciągniętego na słomie wiedźmina. – Uważasz? Elfów wyženąwszy, ale dawnej elfiej nazwy nie uznawszy za konieczne zmieniawszy* [19, с. 163]; «шляхетний / об'єкт поваги»: *Zrobisz, co zechcesz, szlachetna Aen Seidhe 186, «зверхній» Seidhe przerwał mi władczym gestem* [19, с. 188] та ін.

Різноманітні тексти російською мовою демонструють доволі інтенсивне використання лексеми ельф, при чому відповідні денотати можуть бути вписані до сценаріїв, відмінних від германських і кельтських прототипів: *Через полчаса после Слепого вернулся Лорд. Рассветный эльф, обмотанный эластичным бинтом. В чужом берете, с какой-то побрякушкой на шее и еще более пьяный, чем пару часов назад* [6].

З іншого боку, у випадку «тиражування» міфологічних сценаріїв при створенні вторинних уявних фентезі-світів (зокрема, з використанням відомих / калькованих власних назв

у модифікованому референційному плані), вербальна іпостась ЕЛЬФА достатньо близько копіює германський і кельтський прототипи (інколи є їхньою інверсією): *эльф в дивных лазоревых доспехах, державший наперевес узкий и длинный клинок, играющий всеми цветами радуги* [8, с. 12], *Альвов и эльфов часто считали одним и тем же народом. Глубокое заблуждение! Альвы - творение рук великих эльфийских искусников прошлого... [8, с. 15], он не знал и не мог знать тайных эльфийских наречий, да и самого Перворожденного видел лишь третий раз в жизни [8, с. 16], мощный голос эльфа произнес заклинание [8, с. 18], их постройки не могли тягаться красотой с творениями эльфийских мастеров [8, с. 52], Молодые Боги эльфов, по-моему, просто побаиваются – ведь это Дети самого Творца!* [8, с. 157].

Таким чином, набір онтологічних, функціональних і просторово-темпоральних властивостей ЕЛЬФа як МІ дозволяє локалізувати відповідний квант інформації на перетині сфер божественних і антропоморфних істот (створені «за образом і подібністю», є носіями якостей у найвищому ступені як «найкращі зразки», прототипи категорії) та припустити гіпотетичне існування до-людської раси МІ у контексті поліцентричної, динамічно-варіативної, багатовимірної моделі поліверсуму, що враховує «реальність ірреального». Специфіка зовнішньої форми номінацій ЕЛЬФА демонструє своєрідне «накладання континуумів» $W_m / W_r \Rightarrow 1$, коли умовна межа між альтернативними світами різних мірностей стирається, а відзначені глобалізаційні культурні процеси засвідчують тенденцію до інверсійних трансформацій планетарного масштабу.

Перспективним вважаємо універсологічно орієнтоване міждисциплінарне дослідження елементів мовного коду (вербалізованих вузлів МП), що уявляються як фокальні зони в прогнозованих трансформаціях семіосфери людства.

Література

1. Домброван Т.И. Язык в контексте синергетики : Монография / Т.И. Домброван. – О. : КП ОГТ, 2013. – 346 с.

2. Колесник О.С. Міфологічний простір крізь призму мови та культури : [монографія] / О.С. Колесник. – Чернігів : РВВ ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка, 2011. – 312 с.

3. Корпус української мови [Електронний ресурс] / Лінгвістичний портал mova.info. – Режим доступу : www.mova.info/corpus.aspx?l1=209.

4. Левицкий В.В. Этимологический словарь германских языков / В.В. Левицкий. – Винница : Нова книга, 2010. – Т. 1. – 610 с.

5. Маковский М.М. Этимологический словарь современного немецкого языка / Маковский М.М. – М. : Азбуковник. – 2004. – 630 с.

6. Национальный корпус русского языка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ruscorpora.ru/search-main.html>.

7. Нікульшина Т.М. Ирреальність у просторі можливих світів : етнолінгвальні особливості (на матеріалі англійської та української мов) : [монографія] / Т.М. Нікульшина. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2012. – 277 с.

8. Перумов Н. Гибель богов / Перумов Н. – М. : Олма-Пресс, 2002. – 584 с.

9. Anderson P. The Broken Sword / Paul Anderson. – N.Y. : Ballantine Books, 1981. – 207 p.

10. Beowulf [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.heorot.dk/beowulf-rede-text.html>.

11. Goodkind T. The Wizard's first rule / Terry Goodkind. – N.Y. : Tor. – 1994. – 836 p.

12. Grimm's Teutonic Mythology [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://northvegr.org/secondary%20sources/mythology/grimms%20teutonic%20mythology/index.html>.

13. Gylfaginning [Електронний ресурс] / Edda Snorra Sturlusonar. – режим доступу : <http://norse.ulver.com/snorra/gylfaginning.html>.

14. Jordan R. The Eye of the World / Robert Jordan. – NY : Macmillan, 1990. – 670 p.

15. Lokasenna [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://norse.ulver.com/edda/lokasenna.html>.

16. McBain A. An Etymological Dictionary of the Gaelic Language / A. McBain, LL.D. – Stirling : Eneas MacKay, 1911. – 426 p.
17. Phraseologisches Wörterbuch des Mittelhochdeutschen : Redensarten / Jesko Friedrich. – Tübingen : Max Niemayer Verlag. – 2006. – S. 102.
18. Pokorny J. Indogermanisches etymologisches Wörterbuch / Julius Pokorny. – Bd. 1–2. – Bern : Francke. – 1959. – 1183 S.
19. Sapkowski A. Ostatnie życzenie / Andrzej Sapkowski. – Warszawa : SuperNOWA, 1998. – 287 s.
20. Tolkien J.R.R. The Hobbit / J.R.R. Tolkien. – N.Y. : Ballantine Books, 1999. – 304 p.
21. Tolkien J.R.R. Silmarillion / J.R.R. Tolkien. – Boston ; N.Y. : Houghton Mifflin Company, 1999. – 365 p.
22. Tolkien J.R.R. The Fellowship of the Ring / J.R.R. Tolkien. – N.Y. : Ballantine Books, 2000. – 479 p.
23. Wæterælfadle (water-elf disease) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.sacred-texts.com/neu/ascp/a43_07.htm.

Стаття надійшла до редакції 25 лютого 2015 року

УДК 821.112.2(436)

*Andrea Königsmarková
(S. Plzeň, Tschechische Republik)*

**ZU DEUTSCH-TSCHECHISCHEN
SPRACHKONTAKTEN IN TEXTEN VOM
MITTELALTER BIS ZUR BAROCKZEIT
AUS DER SPRACHDIDAKTISCHEN SICHT**

Заявлена стаття об'єднує дослідження мовних контактів між чеською та німецькою мовами, складний розвиток яких відображає досить нелегкі історико-культурні та суспільні відносини між